ΑΠΌΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΊΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 21ης Ιανουαρίου 2021 *

«Προδικαστική παραπομπή – Ανταγωνισμός – Κυρώσεις επιβαλλόμενες από την εθνική αρχή ανταγωνισμού – Προθεσμία παραγραφής – Πράξεις που διακόπτουν την παραγραφή – Εθνική ρύθμιση βάσει της οποίας αποκλείεται, μετά την κίνηση έρευνας, να διακοπεί η νέα παραγραφή από μεταγενέστερη πράξη δίωξης ή έρευνας – Αρχή της σύμφωνης ερμηνείας – Κανονισμός (ΕΚ) 1/2003 – Άρθρο 25, παράγραφος 3 – Πεδίο εφαρμογής – Άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ – Άρθρο 101 ΣΛΕΕ – Αρχή της αποτελεσματικότητας»

Στην υπόθεση C-308/19,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Înalta Curte de Casație și Justiție (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, Ρουμανία) με απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 2019, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 15 Απριλίου 2019, στο πλαίσιο της δίκης

Consiliul Concurenței

κατά

Whiteland Import Export SRL,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Arabadjiev (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, K. Lenaerts, Πρόεδρο του Δικαστηρίου, ασκούντα καθήκοντα δικαστή του δευτέρου τμήματος, A. Kumin, T. von Danwitz και P. G. Xuereb, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: G. Pitruzzella

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η Consiliul Concurenței, εκπροσωπούμενη από τον B. Chiriţoiu και τις C. Butacu, I. Dăsculţu και C. Pântea,

– η Whiteland Import Export SRL, εκπροσωπούμενη από τον D. Schroeder, Rechtsanwalt,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ρουμανική.

– η Ρουμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη αρχικώς από τον C.-R. Canțăr και τις O.-C. Ichim και A. Rotărеanu και στη συνέχεια από τις E. Gane, O.-C. Ichim και A. Rotărеanu,

– η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη αρχικώς από τους T. Uri και C. Schiltz και στη συνέχεια από τον T. Uri,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους G. Meessen και I. Rogalski,

– η Εποπτεύουσα Αρχή της ΕΖΕΣ, εκπροσωπούμενη από τις C. Simpson και I. O. Vilhjálmsdóttir και τον C. Zatschler,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2020,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και του άρθρου 25, παράγραφος 3, του κανονισμού (ΕΚ) 1/2003 του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2002, για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα [101 και 102 ΣΛΕΕ] (ΕΕ 2003, L 1, σ. 1).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Consiliul Concurenței (Αρχής Ανταγωνισμού, Ρουμανία) και της Whiteland Import Export SRL (στο εξής: Whiteland), σχετικά με απόφαση περί επιβολής προστίμου στην εταιρία αυτή λόγω παράβασης των κανόνων του δικαίου του ανταγωνισμού.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

3 Το άρθρο 23 του κανονισμού 1/2003 προβλέπει τη δυνατότητα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να επιβάλλει σε επιχειρήσεις και ενώσεις επιχειρήσεων πρόστιμα για παραβάσεις των διατάξεων του περί ανταγωνισμού δικαίου της Ένωσης. Το δε άρθρο 24 του κανονισμού αυτού εξουσιοδοτεί την Επιτροπή να επιβάλλει χρηματικές ποινές ιδίως προκειμένου να υποχρεώσει τις εν λόγω επιχειρήσεις και ενώσεις επιχειρήσεων να θέσουν τέλος στις παραβάσεις τέτοιου τύπου.

4 Το άρθρο 25, παράγραφοι 1 και 3, του εν λόγω κανονισμού προβλέπει τα εξής:

«1. Οι εξουσίες που ανατίθενται στην Επιτροπή δυνάμει των άρθρων 23 και 24 υπόκεινται στις ακόλουθες προθεσμίες παραγραφής:

α) τρία έτη για τις παραβάσεις των διατάξεων σχετικά με τις αιτήσεις παροχής πληροφοριών ή τη διενέργεια ελέγχων·

β) πέντε έτη για όλες τις υπόλοιπες παραβάσεις.

[…]

3. Η παραγραφή που ισχύει για την επιβολή προστίμων ή χρηματικών ποινών διακόπτεται από κάθε πράξη της Επιτροπής ή της αρχής ανταγωνισμού ενός κράτους μέλους η οποία αποβλέπει στη διερεύνηση ή σε διαδικασίες κατά της παράβασης. Η διακοπή της παραγραφής ισχύει από την ημερομηνία κοινοποίησης της πράξης σε μια τουλάχιστον επιχείρηση ή ένωση επιχειρήσεων που μετείχε στην παράβαση. Στις πράξεις που συνεπάγονται τη διακοπή της παραγραφής συγκαταλέγονται οι εξής:

α) οι γραπτές αιτήσεις της Επιτροπής ή της αρχής ανταγωνισμού ενός κράτους μέλους για την παροχή πληροφοριών·

β) οι γραπτές εντολές διεξαγωγής ελέγχου που χορηγεί στους υπαλλήλους της η Επιτροπή ή η αρχή ανταγωνισμού ενός κράτους μέλους·

γ) η κίνηση διαδικασίας από την Επιτροπή ή από την αρχή ανταγωνισμού ενός κράτους μέλους·

δ) η κοινοποίηση έκθεσης αιτιάσεων από την Επιτροπή ή την αρχή ανταγωνισμού ενός κράτους μέλους.»

5 Κατά το άρθρο 35, παράγραφος 1, του ίδιου κανονισμού:

«Τα κράτη μέλη ορίζουν την αρχή ανταγωνισμού ή τις αρχές που είναι αρμόδιες για την εφαρμογή των άρθρων [101 και 102 ΣΛΕΕ] κατά τρόπο ώστε να τηρούνται όντως οι διατάξεις του παρόντος κανονισμού. Τα μέτρα που είναι αναγκαία για την παραχώρηση στις αρχές αυτές της εξουσίας να εφαρμόζουν τα εν λόγω άρθρα λαμβάνονται πριν από την 1η Μαΐου 2004. Οι οριζόμενες αρχές ενδέχεται να περιλαμβάνουν δικαστήρια.»

Το ρουμανικό δίκαιο

6 Το άρθρο 5, παράγραφος 1, του Legea concurenței nr. 21/1996 (νόμου 21/1996 περί ανταγωνισμού), της 10ης Απριλίου 1996 (*Monitorul Oficial al României*, μέρος I, αριθ. 88 της 30ής Απριλίου 1996), όπως ίσχυε πριν από την έναρξη ισχύος της Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 31/2015 (πράξης νομοθετικού περιεχομένου 31/2015) (στο εξής: νόμος περί ανταγωνισμού), ορίζει τα εξής:

«Απαγορεύεται κάθε συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων, κάθε απόφαση ενώσεων επιχειρήσεων και κάθε εναρμονισμένη πρακτική που έχει ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της ρουμανικής αγοράς ή σημαντικού τμήματος αυτής, η οποία συνίσταται:

a) στον άμεσο ή έμμεσο καθορισμό των τιμών αγοράς ή πώλησης ή άλλων όρων συναλλαγής,

[…]».

7 Κατά το άρθρο 61 του νόμου αυτού:

«(1) Το δικαίωμα της Αρχής Ανταγωνισμού να επιβάλλει διοικητικές κυρώσεις για την παράβαση των διατάξεων του παρόντος νόμου υπόκειται στις ακόλουθες προθεσμίες παραγραφής:

a) τρία έτη για τις παραβάσεις των άρθρων 51 και 52·

b) πέντε έτη για τις υπόλοιπες παραβάσεις που προβλέπονται στον παρόντα νόμο.

(2) Η προθεσμία παραγραφής για τη λήψη μέτρων εκ μέρους της Αρχής Ανταγωνισμού αρχίζει από την ημέρα διάπραξης της παράβασης. Σε περίπτωση διαρκούς ή επαναλαμβανόμενης παράβασης, η προθεσμία παραγραφής αρχίζει από την ημέρα παύσης της τελευταίας επίμαχης πράξης ή συμπεριφοράς που είναι αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού.»

8 Το άρθρο 62 του εν λόγω νόμου προβλέπει τα εξής:

«(1) Κάθε πράξη της Αρχής Ανταγωνισμού που διενεργείται για την προκαταρκτική εξέταση ή την κίνηση έρευνας σχετικά με οποιαδήποτε παράβαση διάταξης του νόμου διακόπτει τις προβλεπόμενες στο άρθρο 61 προθεσμίες παραγραφής. Η διακοπή της παραγραφής ισχύει από την ημέρα κοινοποίησης της απόφασης της Αρχής Ανταγωνισμού σε τουλάχιστον μία επιχείρηση ή ένωση επιχειρήσεων που μετείχε στην παράβαση.

(2) Η Αρχή Ανταγωνισμού μπορεί να λάβει κυρίως τα ακόλουθα μέτρα διακοπής της παραγραφής:

a) γραπτά αιτήματα παροχής πληροφοριών·

b) απόφαση του προέδρου της Αρχής Ανταγωνισμού περί κίνησης έρευνας·

c) κίνηση δικαστικής διαδικασίας.

(3) Η διακοπή της παραγραφής ισχύει για κάθε επιχείρηση ή ένωση επιχειρήσεων που μετείχε στην παράβαση.

(4) Σε περίπτωση διακοπής της παραγραφής, νέα προθεσμία παραγραφής ανάλογης διάρκειας αρχίζει από την ημέρα που η Αρχή Ανταγωνισμού λαμβάνει οποιοδήποτε εκ των μέτρων που μνημονεύονται στην παράγραφο 2. Η προθεσμία παραγραφής συμπληρώνεται το αργότερο την ημερομηνία λήξης προθεσμίας διάρκειας διπλάσιας της προθεσμίας παραγραφής που ισχύει για την επίμαχη παράβαση χωρίς η Αρχή Ανταγωνισμού να έχει επιβάλει οποιαδήποτε από τις προβλεπόμενες στον παρόντα νόμο κυρώσεις.»

9 Το άρθρο 64 του νόμου 21/1996 περί ανταγωνισμού, όπως τροποποιήθηκε με την πράξη νομοθετικού περιεχόμενου 31/2015 (στο εξής: τροποποιημένος νόμος περί ανταγωνισμού), το οποίο αντικατέστησε το άρθρο 62 του νόμου περί ανταγωνισμού, ορίζει τα εξής:

«(1) Κάθε πράξη της Αρχής Ανταγωνισμού που διενεργείται για την προκαταρκτική εξέταση ή τη δίωξη λόγω παράβασης διάταξης του νόμου διακόπτει τις προβλεπόμενες στο άρθρο 63 [πρώην άρθρο 61] προθεσμίες παραγραφής. Η διακοπή της παραγραφής ισχύει από την ημέρα

κοινοποίησης της απόφασης της Αρχής Ανταγωνισμού σε τουλάχιστον μία επιχείρηση ή ένωση επιχειρήσεων που μετείχε στην παράβαση.

(2) Τα μέτρα τα οποία δύναται να λάβει η Αρχή Ανταγωνισμού, και τα οποία διακόπτουν την παραγραφή, περιλαμβάνουν κυρίως τα ακόλουθα:

a) γραπτά αιτήματα παροχής πληροφοριών·

b) απόφαση του προέδρου της Αρχής Ανταγωνισμού περί κίνησης έρευνας·

c) διενέργεια ελέγχων·

d) κοινοποίηση της έκθεσης έρευνας.

(3) Η διακοπή της παραγραφής ισχύει για κάθε επιχείρηση ή ένωση επιχειρήσεων που μετείχε στην παράβαση.

(4) Σε περίπτωση διακοπής της παραγραφής, νέα προθεσμία παραγραφής ανάλογης διάρκειας αρχίζει από την ημέρα που η Αρχή Ανταγωνισμού λαμβάνει οποιοδήποτε εκ των μέτρων που μνημονεύονται στην παράγραφο 2. Η προθεσμία παραγραφής συμπληρώνεται το αργότερο την ημερομηνία λήξης προθεσμίας διάρκειας διπλάσιας της προθεσμίας παραγραφής που ισχύει για την επίμαχη παράβαση χωρίς η Αρχή Ανταγωνισμού να έχει επιβάλει οποιαδήποτε από τις προβλεπόμενες στον παρόντα νόμο κυρώσεις.

(5) Η προθεσμία παραγραφής για την επιβολή κυρώσεων αναστέλλεται για όσο διάστημα η απόφαση της Αρχής Ανταγωνισμού αποτελεί αντικείμενο εκκρεμούς δικαστικής διαδικασίας.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

10 Με απόφαση της 7ης Σεπτεμβρίου 2009, η Αρχή Ανταγωνισμού κίνησε αυτεπαγγέλτως έρευνες στην αγορά λιανικής πώλησης τροφίμων εις βάρος διαφόρων επιχειρήσεων και των προμηθευτών τους, μεταξύ των οποίων περιλαμβανόταν η Whiteland, προκειμένου να διαπιστώσει αν οι επιχειρήσεις αυτές είχαν παραβεί τους κανόνες του δικαίου του ανταγωνισμού. Στις 18 Ιουλίου 2012, αποφασίστηκε η συνένωση των ερευνών αυτών.

11 Στις 12 Αυγούστου 2014, η Αρχή Ανταγωνισμού κοινοποίησε στη Whiteland τη σχετική έκθεση έρευνας την οποία κατάρτισε. Στις 23 Οκτωβρίου 2014, διεξήχθησαν ακροάσεις ενώπιον της ολομέλειας της αρχής αυτής.

12 Στις 9 Δεκεμβρίου 2014, η Αρχή Ανταγωνισμού συνεδρίασε και συνέταξε πρακτικό απόφασης με το οποίο διαπίστωσε ότι οι επιχειρήσεις εις βάρος των οποίων διενεργήθηκαν οι έρευνες είχαν υποπέσει σε παραβάσεις των κανόνων του εθνικού ανταγωνισμού και του άρθρου 101 ΣΛΕΕ. Συγκεκριμένα, προσήφθη στις επιχειρήσεις αυτές ότι, κατά τη διάρκεια των ετών 2006 έως 2009, συνήψαν αντίθετες προς τον ανταγωνισμό συμφωνίες, οι οποίες αποσκοπούσαν στη νόθευση και στην παρεμπόδιση του ανταγωνισμού στη σχετική αγορά, καθορίζοντας την τιμή πώλησης και μεταπώλησης των προϊόντων των προμηθευτών.

13 Με την απόφαση αριθ. 13, της 14ης Απριλίου 2015, η Αρχή Ανταγωνισμού επέβαλε πρόστιμα στις ως άνω επιχειρήσεις (στο εξής: απόφαση 13/2015). Το πρόστιμο που επιβλήθηκε στη Whiteland καθορίστηκε σε 2 324 484 ρουμανικά λέου (RON) (περίπου 513 000 ευρώ), ποσό που αντιστοιχούσε στο 0,55 % του κύκλου εργασιών της κατά το έτος 2013.

14 Η Whiteland άσκησε προσφυγή ακυρώσεως κατά της απόφασης 13/2015 ενώπιον του Curtea de Apel București (εφετείου Βουκουρεστίου, Ρουμανία), κατά το μέρος που η απόφαση αυτή την αφορούσε.

15 Προς στήριξη της προσφυγής της, η Whiteland ισχυρίστηκε, μεταξύ άλλων, ότι η εξουσία της Αρχής Ανταγωνισμού να της επιβάλει κύρωση υπόκειται στην πενταετή παραγραφή του άρθρου 61, παράγραφος 1, του νόμου περί ανταγωνισμού και ότι, εν προκειμένω, η παραγραφή είχε ήδη επέλθει όταν η εθνική αυτή αρχή εξέδωσε την απόφαση 13/2015.

16 Με απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 2016, το Curtea de Apel București (εφετείο Βουκουρεστίου) δέχθηκε την προσφυγή της Whiteland και ακύρωσε την απόφαση 13/2015 κατά το μέρος που αφορούσε την εταιρία αυτή.

17 Συγκεκριμένα, αφού διαπίστωσε ότι η προθεσμία παραγραφής είχε αρχίσει να τρέχει στις 15 Ιουλίου 2009, ημερομηνία κατά την οποία έπαυσε η προσαπτόμενη στη Whiteland παράβαση, το δικαστήριο αυτό έκρινε ότι η απόφαση περί κίνησης της έρευνας, της 7ης Σεπτεμβρίου 2009, είχε διακόψει την παραγραφή, άρχισε δε να τρέχει νέα προθεσμία παραγραφής, η οποία συμπληρώθηκε στις 7 Σεπτεμβρίου 2014 και, επομένως, η παραγραφή είχε ήδη επέλθει στις 14 Απριλίου 2015, όταν η Αρχή Ανταγωνισμού εξέδωσε την απόφαση 13/2015.

18 Το εν λόγω δικαστήριο απέρριψε την επιχειρηματολογία της Αρχής Ανταγωνισμού ότι η αντίθετη προς τον ανταγωνισμό συμφωνία στην οποία μετείχε η Whiteland είχε παραταθεί με τροποποιητική συμφωνία μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 2009, ιδίως διότι, με την απόφαση 13/2015, η ίδια η Αρχή Ανταγωνισμού είχε αναφέρει ότι η τελευταία αντίθετη προς τον ανταγωνισμό πράξη της Whiteland ανέτρεχε στις 15 Ιουλίου 2009.

19 Τέλος, το ίδιο δικαστήριο διευκρίνισε ότι, βάσει στενής ερμηνείας των εθνικών κανόνων που διέπουν τις προθεσμίες παραγραφής, τα μέτρα που έλαβε η Αρχή Ανταγωνισμού μετά την απόφαση περί κίνησης της έρευνας δεν μπορούσαν να διακόψουν τη νέα παραγραφή και, ως εκ τούτου, η απόφαση αυτή είναι η τελευταία πράξη της Αρχής Ανταγωνισμού που μπορούσε να διακόψει την εν λόγω παραγραφή. Συναφώς, κατά το δικαστήριο αυτό, το άρθρο 25, παράγραφος 3, του κανονισμού 1/2003 εφαρμόζεται μόνον όσον αφορά την Επιτροπή και δεν διέπει τις προθεσμίες παραγραφής που ισχύουν για την επιβολή προστίμων από τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού.

20 Στις 19 Ιανουαρίου 2016, η Αρχή Ανταγωνισμού άσκησε αναίρεση ενώπιον του Înalta Curte de Casație și Justiție (Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, Ρουμανία) κατά της απόφασης του Curtea de Apel București (εφετείου Βουκουρεστίου).

21 Η Αρχή Ανταγωνισμού εξέθεσε, κατ' ουσίαν, ότι, αντιθέτως προς όσα έκρινε το Curtea de Apel București (εφετείο Βουκουρεστίου), κάθε διαδικαστική πράξη που αποσκοπεί στη δίωξη λόγω της παράβασης έχει ως αποτέλεσμα τη διακοπή της παραγραφής. Επιπλέον, η Αρχή Ανταγωνισμού υποστήριξε ότι η ερμηνεία κατά την οποία η απόφαση περί κίνησης της έρευνας είναι η τελευταία πράξη που διακόπτει την παραγραφή συνεπάγεται τη μη ομοιόμορφη εφαρμογή του εθνικού δικαίου του ανταγωνισμού και των κανόνων ανταγωνισμού του δικαίου της

Ένωσης, στο μέτρο που, σε αντίθεση με τον νόμο περί ανταγωνισμού, το άρθρο 25, παράγραφος 3, του κανονισμού 1/2003 προβλέπει ότι οι πράξεις που διακόπτουν την παραγραφή είναι μεταξύ άλλων εκείνες που αποβλέπουν στη δίωξη λόγω της παράβασης.

22 Προκαταρκτικώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, μολονότι ο τροποποιημένος νόμος περί ανταγωνισμού προβλέπει πλέον ότι κάθε μέτρο που λαμβάνει η Αρχή Ανταγωνισμού για την προκαταρκτική εξέταση ή για τη δίωξη λόγω παραβίασης του δικαίου του ανταγωνισμού διακόπτει την παραγραφή, ο ratione temporis εφαρμοστέος στη διαφορά της κύριας δίκης νόμος είναι ο νόμος περί ανταγωνισμού.

23 Υπό τις συνθήκες αυτές, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται κατά πόσον η στενή ερμηνεία του νόμου περί ανταγωνισμού, όπως έγινε δεκτή από το Curtea de Apel București (εφετείο Βουκουρεστίου), κατά την οποία μόνον τα μέτρα που έλαβε η Αρχή Ανταγωνισμού με σκοπό την προκαταρκτική εξέταση ή την κίνηση έρευνας διακόπτουν την παραγραφή, είναι συμβατή με το άρθρο 4, παράγραφος 3 ΣΕΕ, το άρθρο 101 ΣΛΕΕ και την αρχή της αποτελεσματικότητας και μήπως μια τέτοια στενή ερμηνεία του ως άνω εθνικού δικαίου έχει ως αποτέλεσμα τη μη ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου του ανταγωνισμού.

24 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι υπάρχουν δύο νομολογιακά ρεύματα σε εθνικό επίπεδο, εκ των οποίων το πρώτο είναι υπέρ της στενής ερμηνείας των εθνικών κανόνων που διέπουν τις προθεσμίες παραγραφής, ενώ το δεύτερο δέχεται ελαστική ερμηνεία των εν λόγω κανόνων.

25 Κατά το πρώτο από τα δύο αυτά νομολογιακά ρεύματα, το άρθρο 25 του κανονισμού 1/2003 αφορά μόνον την εξουσία που παρέχεται στην Επιτροπή να επιβάλλει κυρώσεις για παραβάσεις των κανόνων του περί ανταγωνισμού δικαίου της Ένωσης και, κατά συνέπεια, δεν τυγχάνει εφαρμογής ως προς την Αρχή Ανταγωνισμού. Αντιθέτως, για το δεύτερο ρεύμα, πρέπει να υπάρχει αντιστοιχία μεταξύ του άρθρου 25 του κανονισμού 1/2003 και των κανόνων του εθνικού δικαίου περί παραγραφής, λαμβανομένης υπόψη της επιταγής περί συνοχής μεταξύ των κανόνων του δικαίου της Ένωσης και των εθνικών κανόνων, ιδίως όταν οι εθνικές διατάξεις περί παραγραφής μεταφέρουν στο εθνικό δίκαιο το κεκτημένο της Ένωσης στον τομέα του ανταγωνισμού.

26 Το αιτούν δικαστήριο συνάγει εξ αυτού ότι στο ίδιο εναπόκειται να κρίνει οριστικώς αν πρέπει να γίνει δεκτή η στενή ερμηνεία των άρθρων 61 και 62 του νόμου περί ανταγωνισμού, στην οποία προέβη το Curtea de Apel București (εφετείο Βουκουρεστίου), ή αν πρέπει, υπό το πρίσμα του άρθρου 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ και του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, να δοθεί στις εθνικές διατάξεις ευρύτερη και σύμφωνη προς τις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης ερμηνεία.

27 Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι ο κανονισμός 1/2003 δεν διέπει τις προθεσμίες παραγραφής όσον αφορά την επιβολή προστίμων από τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού και ότι, ελλείψει σχετικής ρύθμισης της Ένωσης, εναπόκειται στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους να ορίσει τα αρμόδια δικαιοδοτικά όργανα και να θεσπίσει τους δικονομικούς κανόνες άσκησης των ενδίκων βοηθημάτων που αποσκοπούν στη διασφάλιση της προστασίας των δικαιωμάτων που οι πολίτες αντλούν από το δίκαιο της Ένωσης.

28 Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι οι εθνικές ρυθμίσεις δεν πρέπει να θίγουν την αποτελεσματική εφαρμογή των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ από τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού.

29 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Înalta Curte de Casație și Justiție (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«Έχουν το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ και το άρθρο 101 ΣΛΕΕ την έννοια ότι:

1) επιβάλλουν στα δικαστήρια των κρατών μελών την υποχρέωση να ερμηνεύουν τους εθνικούς κανόνες που διέπουν την παραγραφή του δικαιώματος της Αρχής Ανταγωνισμού να επιβάλλει διοικητικές κυρώσεις σύμφωνα με το άρθρο 25, παράγραφος 3, του κανονισμού 1/2003, και

2) αντιτίθενται στην ερμηνεία κανόνα εσωτερικού δικαίου βάσει του οποίου ως πράξη που διακόπτει την παραγραφή νοείται μόνον η επίσημη πράξη κίνησης της έρευνας σχετικά με πρακτική που είναι αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού, χωρίς να εμπίπτουν στο ίδιο πλαίσιο των πράξεων που διακόπτουν την παραγραφή οι μεταγενέστερες πράξεις που διενεργούνται για τους σκοπούς της εν λόγω έρευνας;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

30 Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι, μολονότι ορισμένες πράξεις του παράγωγου δικαίου της Ένωσης, όπως οι αποφάσεις-πλαίσιο καθώς και, υπό προϋποθέσεις, οι οδηγίες, δεν παράγουν άμεσο αποτέλεσμα, εντούτοις, ο δεσμευτικός χαρακτήρας τους συνεπάγεται ότι τα εθνικά δικαστήρια υπέχουν υποχρέωση σύμφωνης προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας του εθνικού δικαίου (πρβλ. αποφάσεις της 13ης Νοεμβρίου 1990, Marleasing, C-106/89, EU:C:1990:395, σκέψεις 6 και 8, και της 8ης Νοεμβρίου 2016, Ognyanov, C-554/14, EU:C:2016:835, σκέψη 58).

31 Αντιθέτως, κατά το άρθρο 288, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ, ένας κανονισμός της Ένωσης ισχύει άμεσα σε κάθε κράτος μέλος. Από πάγια νομολογία προκύπτει δε ότι κάθε εθνικό δικαστήριο, επιληφθέν αρμοδίως μιας υπόθεσης, έχει την υποχρέωση, ως όργανο κράτους μέλους, κατ' εφαρμογήν της αρχής της συνεργασίας που διατυπώνεται στο άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, να εφαρμόζει στο ακέραιο το έχον άμεση εφαρμογή δίκαιο της Ένωσης και να προστατεύει τα δικαιώματα που αυτό απονέμει στους ιδιώτες, αφήνοντας ανεφάρμοστη κάθε ενδεχομένως αντίθετη διάταξη του εθνικού δικαίου, είτε προγενέστερη είτε μεταγενέστερη του κανόνα του δικαίου της Ένωσης (απόφαση της 8ης Σεπτεμβρίου 2010, Winner Wetten, C-409/06, EU:C:2010:503, σκέψη 55).

32 Κατά συνέπεια, η επιρροή που είναι δυνατόν να ασκεί στο πλαίσιο της παρούσας προδικαστικής διαδικασίας το άρθρο 25, παράγραφος 3, του κανονισμού 1/2003, κατά το οποίο η παραγραφή που ισχύει για την επιβολή προστίμων ή χρηματικών ποινών διακόπτεται από κάθε πράξη της Επιτροπής ή της αρχής ανταγωνισμού ενός κράτους μέλους η οποία αποβλέπει στη διερεύνηση ή στη δίωξη λόγω της παράβασης, εξαρτάται αποκλειστικά από το κατά πόσον η διάταξη αυτή έχει εφαρμογή στην πραγματική κατάσταση της υπόθεσης της κύριας δίκης.

33 Επομένως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν το δίκαιο της Ένωσης πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι τα εθνικά δικαστήρια υποχρεούνται να εφαρμόζουν το άρθρο 25, παράγραφος 3, του

κανονισμού 1/2003 όσον αφορά την παραγραφή που ισχύει σχετικά με τις εξουσίες εθνικής αρχής ανταγωνισμού να επιβάλλει κυρώσεις για τις παραβιάσεις του περί ανταγωνισμού δικαίου της Ένωσης.

34 Συναφώς, κατά πάγια νομολογία, για την ερμηνεία διάταξης του δικαίου της Ένωσης, εφόσον το γράμμα της δεν οριοθετεί ρητώς το πεδίο εφαρμογής της, όπως στην περίπτωση του άρθρου 25, παράγραφος 3, του κανονισμού 1/2003, επιβάλλεται η συνεκτίμηση του πλαισίου στο οποίο αυτή εντάσσεται, καθώς και των σκοπών που επιδιώκονται με τη ρύθμιση της οποίας αποτελεί μέρος (πρβλ. απόφαση της 14ης Μαΐου 2020, Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság, C-924/19 PPU και C-925/19 PPU, EU:C:2020:367, σκέψη 113).

35 Όσον αφορά το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το άρθρο 25, παράγραφος 3, του κανονισμού 1/2003, υπενθυμίζεται ότι κατά το άρθρο 25, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού η εξουσία της Επιτροπής να επιβάλλει πρόστιμα και χρηματικές ποινές για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου του ανταγωνισμού υπόκειται σε πενταετή παραγραφή (πρβλ. απόφαση της 29ης Μαρτίου 2011, ThyssenKrupp Nirosta κατά Επιτροπής, C-352/09 P, EU:C:2011:191, σκέψη 166).

36 Δεδομένου δε ότι το γράμμα του άρθρου 25, παράγραφος 1, του κανονισμού 1/2003 αναφέρεται αποκλειστικά στην εξουσία που ανατίθεται στην Επιτροπή δυνάμει των άρθρων 23 και 24 του κανονισμού αυτού και ότι τα δύο αυτά άρθρα ρυθμίζουν μόνον τις εξουσίες που διαθέτει το ως άνω θεσμικό όργανο για την επιβολή κυρώσεων, από το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το άρθρο 25, παράγραφος 3, του εν λόγω κανονισμού δεν προκύπτει ότι η διάταξη αυτή εφαρμόζεται στις εθνικές αρχές ανταγωνισμού.

37 Εξάλλου, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 50 και 51 των προτάσεών του, στο πλαίσιο του αποκεντρωμένου συστήματος εφαρμογής των κανόνων του περί ανταγωνισμού δικαίου της Ένωσης, εντός του οποίου οι εθνικές αρχές ανταγωνισμού εφαρμόζουν απευθείας τους κανόνες αυτούς, εναπόκειται στα κράτη μέλη ο καθορισμός των κανόνων παραγραφής που ισχύουν για την επιβολή κυρώσεων από αυτές τις εθνικές αρχές, υπό την επιφύλαξη της τήρησης των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας. Στο πλαίσιο αυτό, οι εν λόγω αρχές υπόκεινται στους εθνικούς κανόνες παραγραφής και, επομένως, δεν είναι αναγκαίο, κατ' αρχήν, να εφαρμόζονται ως προς τις αρχές αυτές οι κανόνες παραγραφής που προβλέπονται στο επίπεδο της Ένωσης και ισχύουν για την Επιτροπή.

38 Όσον αφορά τον σκοπό του άρθρου 25, παράγραφος 3, του κανονισμού 1/2003, επισημαίνεται ότι το άρθρο 25 του κανονισμού αυτού αποσκοπεί στη θέσπιση ρύθμισης διέπουσας τις προθεσμίες εντός των οποίων η Επιτροπή δύναται, χωρίς να θίγεται η θεμελιώδης επιταγή της ασφάλειας δικαίου, να επιβάλλει πρόστιμα και χρηματικές ποινές στις επιχειρήσεις εις βάρος των οποίων κινούνται διαδικασίες εφαρμογής των περί ανταγωνισμού κανόνων της Ένωσης.

39 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι το άρθρο 25, παράγραφος 3, του κανονισμού 1/2003 δεν προβλέπει κανόνες παραγραφής σχετικά με τις εξουσίες των εθνικών αρχών ανταγωνισμού για την επιβολή κυρώσεων.

40 Εν προκειμένω, η υπόθεση της κύριας δίκης αφορά τους κανόνες παραγραφής που ισχύουν για μια τέτοια εθνική αρχή ανταγωνισμού, στην οποία έχει ανατεθεί η εξουσία επιβολής κυρώσεων σε περίπτωση παράβασης, μεταξύ άλλων, των κανόνων του περί ανταγωνισμού δικαίου της Ένωσης και, επομένως, το άρθρο 25, παράγραφος 3, του κανονισμού 1/2003 δεν έχει εφαρμογή στην υπόθεση αυτή.

41 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το δίκαιο της Ένωσης πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι τα εθνικά δικαστήρια δεν υποχρεούνται να εφαρμόζουν το άρθρο 25, παράγραφος 3, του κανονισμού 1/2003 όσον αφορά την παραγραφή που ισχύει σχετικά με τις εξουσίες εθνικής αρχής ανταγωνισμού να επιβάλλει κυρώσεις για τις παραβιάσεις του περί ανταγωνισμού δικαίου της Ένωσης.

Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

42 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ και το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα της αρχής της αποτελεσματικότητας, έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση, όπως αυτή ερμηνεύεται από τα αρμόδια εθνικά δικαστήρια, κατά την οποία η εκδοθείσα από την εθνική αρχή ανταγωνισμού απόφαση περί κίνησης έρευνας σχετικά με παράβαση των κανόνων του περί ανταγωνισμού δικαίου της Ένωσης είναι η τελευταία πράξη της αρχής αυτής η οποία μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τη διακοπή της παραγραφής που ισχύει σχετικά με την εξουσία της να επιβάλλει κυρώσεις, αποκλειομένης της δυνατότητας διακοπής της παραγραφής από μεταγενέστερη πράξη δίωξης ή έρευνας.

43 Επισημαίνεται, κατ' αρχάς, ότι ούτε οι περί ανταγωνισμού διατάξεις της Συνθήκης ΛΕΕ ούτε, όπως προκύπτει από την απάντηση στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, οι διατάξεις του κανονισμού 1/2003 προβλέπουν κανόνες παραγραφής όσον αφορά την επιβολή κυρώσεων από τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού, είτε βάσει του δικαίου της Ένωσης είτε βάσει του εθνικού τους δικαίου.

44 Εξάλλου, το άρθρο 35, παράγραφος 1, του κανονισμού 1/2003 διευκρινίζει ρητώς ότι εναπόκειται σε κάθε κράτος μέλος να λάβει τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να παράσχει στις εθνικές αρχές ανταγωνισμού την εξουσία να εφαρμόζουν τα άρθρα 101 και 102 ΣΛΕΕ.

45 Επομένως, ελλείψει δεσμευτικής ρύθμισης του δικαίου της Ένωσης στον τομέα αυτόν, εναπόκειται στα κράτη μέλη να θεσπίσουν και να εφαρμόζουν τους εθνικούς κανόνες παραγραφής όσον αφορά την επιβολή κυρώσεων από τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού, περιλαμβανομένων των κανόνων περί αναστολής και/ή διακοπής της παραγραφής (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 14ης Ιουνίου 2011, Pfleiderer, C-360/09, EU:C:2011:389, σκέψη 23).

46 Εντούτοις, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 49 των προτάσεών του, μολονότι η θέσπιση και η εφαρμογή των κανόνων αυτών υπάγονται στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, τα κράτη μέλη οφείλουν να ασκούν την αρμοδιότητα αυτή τηρώντας το δίκαιο της Ένωσης και, ιδίως, την αρχή της αποτελεσματικότητας. Ειδικότερα, δεν μπορούν να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης και, συγκεκριμένα, στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού, οφείλουν να μεριμνούν ώστε οι κανόνες που θεσπίζουν ή εφαρμόζουν να μη θίγουν την αποτελεσματική εφαρμογή των άρθρων 101 ΣΛΕΕ και 102 ΣΛΕΕ (πρβλ. απόφαση της 14ης Ιουνίου 2011, Pfleiderer, C-360/09, EU:C:2011:389, σκέψη 24). Πράγματι, οι αρχές τις οποίες ορίζουν τα κράτη μέλη σύμφωνα με το άρθρο 35, παράγραφος 1, του κανονισμού 1/2003 οφείλουν να διασφαλίζουν την αποτελεσματική εφαρμογή των εν λόγω άρθρων προς το γενικό συμφέρον (απόφαση της 7ης Δεκεμβρίου 2010, VEBIC, C-439/08, EU:C:2010:739, σκέψη 56).

47 Εξάλλου, επισημαίνεται ότι τα κράτη υπέχουν από το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ την υποχρέωση να μη θίγουν με την εθνική νομοθεσία τους την πλήρη και ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης και να μη θεσπίζουν ή διατηρούν σε ισχύ μέτρα ικανά να εξουδετερώσουν την πρακτική αποτελεσματικότητα των περί ανταγωνισμού κανόνων που εφαρμόζονται στις επιχειρήσεις (πρβλ. απόφαση της 19ης Μαρτίου 1992, Batista Morais, C-60/91, EU:C:1992:140, σκέψη 11 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

48 Τούτου δοθέντος, ο καθορισμός εύλογων προθεσμιών παραγραφής όσον αφορά την επιβολή κυρώσεων από τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού χάριν της ασφάλειας δικαίου, ο οποίος προστατεύει τόσο τις οικείες επιχειρήσεις όσο και τις αρχές αυτές, συμβιβάζεται με το δίκαιο της Ένωσης. Πράγματι, οι εν λόγω προθεσμίες δεν δύνανται να καταστήσουν πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 17ης Νοεμβρίου 2016, Stadt Wiener Neustadt, C-348/15, EU:C:2016:882, σκέψη 41)

49 Επομένως, οι εθνικοί κανόνες που καθορίζουν τις προθεσμίες παραγραφής πρέπει να έχουν διαμορφωθεί κατά τρόπον ώστε να επιτυγχάνεται ισορροπία μεταξύ, αφενός, των σκοπών της κατοχύρωσης της ασφάλειας δικαίου και της διασφάλισης της εξέτασης των υποθέσεων εντός εύλογης προθεσμίας, ως γενικών αρχών του δικαίου της Ένωσης, και, αφετέρου, της πραγματικής και αποτελεσματικής εφαρμογής των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ, προκειμένου να προστατεύεται το δημόσιο συμφέρον που συνίσταται στην αποτροπή της στρέβλωσης της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς από επιζήμιες για τον ανταγωνισμό συμφωνίες ή πρακτικές.

50 Προκειμένου να προσδιοριστεί αν το εθνικό καθεστώς παραγραφής επιτυγχάνει τέτοια ισορροπία, πρέπει να αξιολογείται το σύνολο των στοιχείων του καθεστώτος αυτού (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 28ης Μαρτίου 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, σκέψη 45), μεταξύ των οποίων μπορεί να περιλαμβάνεται η ημερομηνία από την οποία αρχίζει η παραγραφή, η διάρκειά της, καθώς και οι κανόνες αναστολής ή διακοπής της.

51 Πρέπει επίσης να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαιτερότητες των υποθέσεων που εμπίπτουν στο δίκαιο ανταγωνισμού και, ειδικότερα, το γεγονός ότι οι υποθέσεις αυτές απαιτούν, κατ' αρχήν, τη διενέργεια πολύπλοκης ανάλυσης πραγματικών περιστατικών και οικονομικών στοιχείων (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 28ης Μαρτίου 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, σκέψη 46).

52 Ως εκ τούτου, εθνική ρύθμιση που ορίζει την ημερομηνία από την οποία αρχίζει η παραγραφή, τη διάρκεια της παραγραφής και τις περιπτώσεις αναστολής ή διακοπής της πρέπει να είναι προσαρμοσμένη στις ιδιαιτερότητες του δικαίου του ανταγωνισμού και στους σκοπούς της εφαρμογής των κανόνων του δικαίου αυτού εκ μέρους των ενδιαφερομένων, προκειμένου να μην υπονομεύεται η πλήρης αποτελεσματικότητα των κανόνων του περί ανταγωνισμού δικαίου της Ένωσης (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 28ης Μαρτίου 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, σκέψη 47).

53 Ένα εθνικό καθεστώς παραγραφής το οποίο, για εγγενείς σε αυτό λόγους, εμποδίζει συστημικά την επιβολή αποτελεσματικών και αποτρεπτικών κυρώσεων για παραβιάσεις του περί ανταγωνισμού δικαίου της Ένωσης μπορεί να καταστήσει πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την εφαρμογή των κανόνων του δικαίου αυτού (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 17ης Ιανουαρίου 2019, Dzivev κ.λπ., C-310/16, EU:C:2019:30, σκέψη 31 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

54 Εν προκειμένω, η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική ρύθμιση προβλέπει ότι η παραγραφή για την επιβολή κυρώσεων λόγω παραβιάσεων του δικαίου του ανταγωνισμού είναι πενταετής, ότι η παραγραφή αυτή αρχίζει από την ημέρα παύσης της παράβασης, ότι μπορεί να διακοπεί από ορισμένες πράξεις της εθνικής αρχής ανταγωνισμού και ότι η παραγραφή επέρχεται το αργότερο την ημερομηνία κατά την οποία έχει παρέλθει προθεσμία διάρκειας διπλάσιας της προθεσμίας παραγραφής που ισχύει για την παράβαση χωρίς να έχει επιβληθεί κύρωση.

55 Επιπλέον, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, σύμφωνα με στενή ερμηνεία των εθνικών κανόνων που ρύθμιζαν τις προθεσμίες παραγραφής κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης, η οποία γινόταν δεκτή από μέρος της εθνικής νομολογίας, και ιδίως από το Curtea de Apel București (εφετείο Βουκουρεστίου) στο πλαίσιο της κύριας δίκης, η απόφαση περί κίνησης έρευνας με σκοπό τη διερεύνηση ή τη δίωξη λόγω παράβασης των κανόνων του δικαίου του ανταγωνισμού αποτελεί την τελευταία πράξη της εθνικής αρχής ανταγωνισμού η οποία μπορεί να διακόψει την παραγραφή όσον αφορά τη δυνατότητά της να επιβάλλει κυρώσεις, καμία δε από τις πράξεις που εκδίδονται μεταγενέστερα με σκοπό τη διερεύνηση ή τη δίωξη λόγω της παράβασης δεν είναι ικανή να διακόψει την εν λόγω παραγραφή, μολονότι η έκδοση τέτοιων πράξεων αποτελεί σημαντικό στάδιο της έρευνας και καταδεικνύει τη βούληση της αρχής αυτής να κινηθεί κατά της παράβασης.

56 Μια τέτοια στενή ερμηνεία της εθνικής νομοθεσίας, η οποία απαγορεύει απολύτως τη διακοπή της παραγραφής από πράξεις που εκδίδονται μεταγενέστερα στο πλαίσιο της έρευνας, είναι ικανή να θέσει σε κίνδυνο την αποτελεσματική εφαρμογή, από τις εθνικές αρχές ανταγωνισμού, των κανόνων του περί ανταγωνισμού δικαίου της Ένωσης, καθόσον η ερμηνεία αυτή είναι δυνατόν να ενέχει συστημικό κίνδυνο ατιμωρησίας για τα πραγματικά περιστατικά που στοιχειοθετούν παραβιάσεις του δικαίου αυτού. Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 51 της παρούσας απόφασης, οι υποθέσεις που εμπίπτουν στο περί ανταγωνισμού δίκαιο της Ένωσης απαιτούν, κατ' αρχήν, τη διενέργεια πολύπλοκης ανάλυσης των πραγματικών περιστατικών και των οικονομικών στοιχείων. Συνεπώς, σε σημαντικό αριθμό περιπτώσεων με υψηλό βαθμό πολυπλοκότητας, τέτοιες πράξεις, οι οποίες επιμηκύνουν κατ' ανάγκην τη διάρκεια της διαδικασίας, ενδέχεται να αποδειχθούν αναγκαίες.

57 Στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται, υπό το πρίσμα της αρχής της αποτελεσματικότητας, να εξακριβώσει αν η ερμηνεία του επίμαχου στην υπόθεση της κύριας δίκης εθνικού καθεστώτος παραγραφής, η οποία διαλαμβάνεται στη σκέψη 55 της παρούσας απόφασης, ενέχει, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των στοιχείων του ως άνω καθεστώτος, συστημικό κίνδυνο ατιμωρησίας για τα πραγματικά περιστατικά που στοιχειοθετούν τέτοιες παραβιάσεις.

58 Σε μια τέτοια περίπτωση, εναπόκειται, κατ' αρχήν, στο αιτούν δικαστήριο, χωρίς να αναμείνει την τροποποίηση της επίμαχης εθνικής νομοθεσίας διά της νομοθετικής οδού ή μέσω κάθε άλλης συνταγματικώς προβλεπόμενης διαδικασίας, να εξασφαλίσει την πλήρη αποτελεσματικότητα των υποχρεώσεων που παρατίθενται στη σκέψη 47 της παρούσας απόφασης, ερμηνεύοντας, κατά το μέτρο του δυνατού, την εθνική νομοθεσία υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης και, ιδίως, των περί ανταγωνισμού κανόνων του δικαίου αυτού, όπως έχουν ερμηνευθεί από το Δικαστήριο, μεταξύ άλλων στη σκέψη 56 της παρούσας απόφασης, ή, εν ανάγκη, αφήνοντας ανεφάρμοστη τη διάταξη αυτή (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 5ης Ιουνίου 2018, Kolev κ.λπ., C-612/15, EU:C:2018:392, σκέψη 66 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

59 Εν προκειμένω, μολονότι ο τροποποιημένος νόμος περί ανταγωνισμού προβλέπει πλέον ότι κάθε μέτρο που λαμβάνει η Αρχή Ανταγωνισμού για την προκαταρκτική εξέταση ή για τη δίωξη λόγω παραβίασης του δικαίου του ανταγωνισμού διακόπτει την παραγραφή, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι ο νόμος αυτός δεν έχει ratione temporis εφαρμογή στη διαφορά της κύριας δίκης και ότι αυτή εξακολουθεί να διέπεται από τον νόμο περί ανταγωνισμού.

60 Υπό τις συνθήκες αυτές, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη το εθνικό δίκαιο στο σύνολό του και εφαρμόζοντας τις ερμηνευτικές μεθόδους τις οποίες το δίκαιο αυτό αναγνωρίζει, να ερμηνεύσει τις επίμαχες στην κύρια δίκη εθνικές διατάξεις, στο μέτρο του δυνατού, υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης και, ειδικότερα, του γράμματος και του σκοπού του άρθρου 101 ΣΛΕΕ (πρβλ. αποφάσεις της 11ης Ιανουαρίου 2007, ITC, C-208/05, EU:C:2007:16, σκέψη 68, και της 13ης Ιουλίου 2016, Pöpperl, C-187/15, EU:C:2016:550, σκέψη 43).

61 Η δε αρχή της σύμφωνης προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας του εθνικού δικαίου, βάσει της οποίας τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν, κατά το μέτρο του δυνατού, να ερμηνεύουν το εσωτερικό δίκαιο κατά τρόπο σύμφωνο με τις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης, είναι εγγενής στο σύστημα των Συνθηκών, καθόσον παρέχει στα εθνικά δικαστήρια τη δυνατότητα να διασφαλίζουν, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, την πλήρη αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης οσάκις αποφαίνονται επί των διαφορών των οποίων έχουν επιληφθεί [απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2019, A. K. κ.λπ. (Ανεξαρτησία του πειθαρχικού τμήματος του Ανωτάτου Δικαστηρίου), C-585/18, C-624/18 και C-625/18, EU:C:2019:982, σκέψη 159].

62 Ωστόσο, η αρχή της σύμφωνης με το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας του εθνικού δικαίου υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς. Συγκεκριμένα, η υποχρέωση του εθνικού δικαστηρίου να ανατρέχει στο περιεχόμενο του δικαίου της Ένωσης κατά την ερμηνεία και εφαρμογή των σχετικών διατάξεων του εσωτερικού δικαίου οριοθετείται από τις γενικές αρχές του δικαίου, συμπεριλαμβανομένης της αρχής της ασφάλειας δικαίου, και δεν μπορεί να χρησιμεύσει ως βάση για την contra legem ερμηνεία του εθνικού δικαίου (πρβλ. απόφαση της 13ης Ιουλίου 2016, Pöpperl, C-187/15, EU:C:2016:550, σκέψη 44 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

63 Το ζήτημα αν εθνική διάταξη πρέπει να μείνει ανεφάρμοστη στο μέτρο που είναι αντίθετη προς το δίκαιο της Ένωσης τίθεται μόνο σε περίπτωση κατά την οποία ουδόλως είναι δυνατή η σύμφωνη προς το δίκαιο της Ένωσης ερμηνεία της διάταξης αυτής (απόφαση της 7ης Αυγούστου 2018, Smith, C-122/17, EU:C:2018:631, σκέψη 41).

64 Πλην όμως, εν προκειμένω, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι μια τέτοια ερμηνεία είναι δυνατή, πράγμα το οποίο εναπόκειται ωστόσο, εν τέλει, στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει. Πράγματι, δεδομένου ότι, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 24 της παρούσας απόφασης, το ως άνω δικαστήριο επισήμανε ότι υπήρχαν δύο νομολογιακά ρεύματα σε εθνικό επίπεδο, εκ των οποίων το πρώτο τάσσεται υπέρ της στενής ερμηνείας των εθνικών κανόνων που διέπουν την παραγραφή, ενώ το δεύτερο προκρίνει μια ελαστική ερμηνεία των κανόνων αυτών, συνάγεται ότι το εν λόγω δικαστήριο διαθέτει αρκούντως ευρύ περιθώριο όσον αφορά την ερμηνεία που μπορεί να δώσει στις επίμαχες στη διαφορά της κύριας δίκης εθνικές διατάξεις.

65 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ και το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα της αρχής της αποτελεσματικότητας, έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση, όπως αυτή ερμηνεύεται από τα αρμόδια εθνικά δικαστήρια, κατά την οποία η εκδοθείσα από την εθνική αρχή ανταγωνισμού απόφαση περί κίνησης έρευνας σχετικά με

παράβαση των κανόνων του περί ανταγωνισμού δικαίου της Ένωσης είναι η τελευταία πράξη της αρχής αυτής η οποία μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τη διακοπή της παραγραφής που ισχύει σχετικά με την εξουσία της να επιβάλλει κυρώσεις, αποκλειομένης της δυνατότητας διακοπής της παραγραφής από μεταγενέστερη πράξη δίωξης ή έρευνας, όταν αποδεικνύεται, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των στοιχείων του επίμαχου καθεστώτος παραγραφής, ότι ο αποκλεισμός αυτός ενέχει συστημικό κίνδυνο ατιμωρησίας για τα πραγματικά περιστατικά που στοιχειοθετούν τέτοιες παραβάσεις, κάτι που εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.

Επί των δικαστικών εξόδων

66 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαίνεται:

1) **Το δίκαιο της Ένωσης πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι τα εθνικά δικαστήρια δεν υποχρεούνται να εφαρμόζουν το άρθρο 25, παράγραφος 3, του κανονισμού (ΕΚ) 1/2003 του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2002, για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα [101 και 102 ΣΛΕΕ], όσον αφορά την παραγραφή που ισχύει σχετικά με τις εξουσίες εθνικής αρχής ανταγωνισμού να επιβάλλει κυρώσεις για τις παραβιάσεις του περί ανταγωνισμού δικαίου της Ένωσης.**

2) **Το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ και το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα της αρχής της αποτελεσματικότητας, έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική ρύθμιση, όπως αυτή ερμηνεύεται από τα αρμόδια εθνικά δικαστήρια, κατά την οποία η εκδοθείσα από την εθνική αρχή ανταγωνισμού απόφαση περί κίνησης έρευνας σχετικά με παράβαση των κανόνων του περί ανταγωνισμού δικαίου της Ένωσης είναι η τελευταία πράξη της αρχής αυτής η οποία μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τη διακοπή της παραγραφής που ισχύει σχετικά με την εξουσία της να επιβάλλει κυρώσεις αποκλειομένης της δυνατότητας διακοπής της παραγραφής από μεταγενέστερη πράξη δίωξης ή έρευνας, όταν αποδεικνύεται, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των στοιχείων του επίμαχου καθεστώτος παραγραφής, ότι ο αποκλεισμός αυτός ενέχει συστημικό κίνδυνο ατιμωρησίας για τα πραγματικά περιστατικά που στοιχειοθετούν τέτοιες παραβάσεις, κάτι που εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.**

(υπογραφές)